

Development of Response-to-Intervention Model-Based Program and Evaluating its Effects on Math Problem-Solving in Students with Math Disorder

Ebrahimi S M¹, *Alizadeh H², Ghobari Bonab B³, Dastjerdi Kazemi M⁴

Author Address

1. PhD Candidate in Psychology and Education Exceptional Children, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran;

2. Professor of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran;

3. Professor of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Tehran University, Tehran, Iran;

4. Associate Professor of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran;

*Corresponding author's email: hamidalizadeh1@yahoo.com

Received: 2020 September 28; Accepted: 2020 December 7

Abstract

Background & Objectives: Mathematics disorder is a subtype of learning disorder, i.e., related to defects in number sense, math facts, accurate and fluent calculation, and mathematical reasoning. Following the emphasis of the working group of the DSM-5 specialists on the evidence-based interventions before diagnosis, the role of response to intervention has become increasingly prominent. Response to Intervention (RTI) is a combination of assessment and intervention within a multi-tier prevention model. RTI, as an alternative to IQ/Achievement Discrepancy Model, can reduce the number of students who need diagnostic assessment and prevent unnecessary labeling. Furthermore, the effectiveness of the response to intervention in prevention and treatment has been proven in numerous studies. Considering the problems caused by the frequency of academic difficulties and the consequences of overdiagnosis and misdiagnosis of mathematics disorders, this study aimed to develop an educational program and investigate its effectiveness on math problem-solving in students diagnosed with math disorders.

Methods: The research population was all fourth-grade students with a mathematics learning disorder in Sanandaj City, Iran, in 2018. Eight students diagnosed by Learning Disabilities Centers underwent a Tier 2 intervention program (including two groups of 4 students, in twelve 30-minute sessions), then 3 subjects who required further support participated in Tier 3 intervention (12 individual 50-minute sessions). The study's inclusion criteria included physical health based on the health identity card, the informed consent of students and parents to participate in the study, not being trained using other educational achievement training programs, and male gender. The single-subject analysis with AB design in tier 2 and single-subject study with multiple baseline designs in tier 3 was used. The educational content was developed based on explicit learning principles. Five experts rated each session to evaluate the scale's face and content validity. Lawshe's Content Validity Ratio (CVR) was used to calculate content validity. To interpret and infer from the diagrams, we used percentages of non-overlapping data. The research tools were Math Problem Solving Test (Imani et al., 2017) and Intervention Process Monitoring Checklist.

Results: In the first validation step, 5 raters evaluated the sessions to evaluate the face validity. The mean±SD scores provided by the raters (8.24±0.61) indicated that the face validity was satisfactory. The raters were requested to write down their corrective views and opinions. Next, after providing their views and opinions, the program was re-presented to the raters for reviewing the CVR qualitatively. Finally, a score 1 was obtained, showing that the program was highly validated. For empirical validity, the rate of change in scores indicates satisfactory empirical validity of the training program. The second tier of the intervention improved mathematics performance for most subjects, and the effectiveness of the intervention continued for 5 issues. The results of the third tier of the intervention showed the success of the intervention in two subjects. The intervention did not affect the other subjects. Continuity of effectiveness was observed in the maintenance phase for these two subjects.

Conclusion: The results indicated that RTI was significantly effective in improving math problem solving of students diagnosed based on the discrepancy model. In addition, RTI in mathematics can prevent overdiagnosis substantially.

Keyword: Response to intervention, Problem-Solving, Students, Math disorder.

تدوین برنامه مبتنی بر الگوی پاسخ به مداخله و ارزیابی اثربخشی آن بر بهبود مهارت حل مسئله ریاضی دانش‌آموزان با اختلال ریاضی

محمدصبور ابراهیمی^۱، *حمید علیزاده^۲، باقر غباری بناب^۳، مهدی دستجردی کاظمی^۴

توضیحات نویسندگان

۱. دانشجوی دکترا رشته روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران؛

۲. استاد گروه روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران؛

۳. استاد گروه روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران؛

۴. استادیار گروه روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

*رأباناامه نویسنده مسئول: hamidalizadehi@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۷ مهر ۱۳۹۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۷ آذر ۱۳۹۹

چکیده

زمینه و هدف: باتوجه به اهمیت مشکلات یادگیری ریاضی و تأکید متخصصان بر استفاده از الگوی پاسخ به مداخله به منظور پیشگیری و کاهش تشخیص‌های غیرضروری، هدف از پژوهش حاضر تدوین برنامه مبتنی بر الگوی پاسخ به مداخله و ارزیابی اثربخشی آن بر بهبود مهارت حل مسئله ریاضی دانش‌آموزان با اختلال ریاضی بود. **روش بررسی:** این پژوهش از نوع تک‌آزمودنی بود. جامعه پژوهش را تمامی دانش‌آموزان پایه چهارم با اختلال یادگیری ریاضی شهر سنندج در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۹۸ تشکیل دادند. هشت دانش‌آموز تشخیص داده شده در مراکز اختلال یادگیری در مداخله سطح دو، در قالب دو گروه چهارنفری به مدت دوازده جلسه ۳۵ دقیقه‌ای، مداخله دریافت کردند. سپس برای سه آزمودنی که نیاز به حمایت بیشتری داشتند، مداخله سطح سه شامل دوازده جلسه انفرادی ۵۰ دقیقه‌ای ارائه شد. تدوین محتوای آموزشی براساس اصول صریح‌آموزی انجام گرفت. برای تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی و محاسبه درصد داده‌های غیرهمپوش استفاده شد. ابزار مداخله، آزمون حل مسئله (ایمانی و همکاران، ۱۳۹۵) بود.

یافته‌ها: داده‌های حاصل از درصد داده‌های غیرهمپوش، بهبود عملکرد را در سطح دوم مداخله برای پنج آزمودنی نشان داد. همچنین اثرات مداخله برای هر پنج آزمودنی تداوم داشت. نتایج سطح سوم مداخله، موفقیت مداخله را در دو آزمودنی نشان داد. در آزمودنی دیگر مداخله تأثیری نداشت. همچنین تداوم اثربخشی در مرحله نگهداری برای این دو آزمودنی مشاهده شد.

نتیجه‌گیری: براساس یافته‌های پژوهش، به کارگیری الگوی پاسخ به مداخله به طور درخور توجهی در بهبود مهارت حل مسئله ریاضی دانش‌آموزان تشخیص‌گرفته براساس الگوی تفاوت هوشبهر-پیشرفت، مؤثر است. علاوه بر این پاسخ به مداخله در حوزه شناسایی اختلال ریاضی می‌تواند از تشخیص‌های غیرضروری جلوگیری کند. **کلیدواژه‌ها:** پاسخ به مداخله، حل مسئله، دانش‌آموزان با اختلال ریاضی.

شایستگی در ریاضیات اهمیت اساسی در زندگی روزمره دارد و برای تکالیف ساده و ضروری حیاتی است. بسیاری از کودکانی که در یادگیری ریاضی مشکل دارند، صرفاً به این دلیل نیست که مبتلا به اختلال یادگیری ریاضی هستند؛ بلکه از این لحاظ که ریاضی حیطه‌ای پیچیده و پر از جزئیات است و بیشتر افراد برای یادگیری آن نیاز به تلاش و تمرکز زیادی دارند (۱). پنجمین راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی^۱ اختلال در ریاضیات را شامل نقص در اجزایی چون فهم اعداد، حفظ اصول ریاضی، محاسبه روان و دقیق و استدلال ریاضی دقیق می‌داند. اختلال در ریاضی به شکل‌های مختلفی از جمله دشواری در تعیین اندازه‌ها یا نام بردن اعداد ریاضی، ناتوانی در شمردن، مقایسه کردن و محاسبات ذهنی و عملی نمایان می‌شود (۲).

در الگوی سنتی تشخیص اختلال ریاضی موسوم به «الگوی تفاوت»^۲، نمرات دانش آموز در آزمون هوش با عملکرد ریاضی مقایسه می‌شود. این مقایسه، ارزیابی تحقق توانایی ذهنی دانش آموز را در پیشرفت ریاضی ممکن می‌سازد. در مواقعی که این ارزیابی بیانگر تفاوت معنادار هوشبهر و عملکرد ریاضی است، تشخیص اختلال ریاضی مطرح می‌شود (۳). پنجمین راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی، تشخیص اختلال ریاضی را وابسته به ماندگاری نشانه‌ها با وجود ارائه مداخله‌های باکیفیت کرده است (۲). وابسته کردن تشخیص به ارائه مداخلات باکیفیت در راهنمای تشخیصی مذکور، نقش الگوی پاسخ به مداخله^۳ را در تشخیص اختلال ریاضی برجسته می‌کند (۴). به این ترتیب الگوی پاسخ به مداخله می‌تواند تعداد دانش آموزان نیازمند به ارزیابی تشخیصی را کاهش دهد و به طور بالقوه برچسب‌زنی آسیب‌زا را به حداقل رساند (۵).

پاسخ به مداخله ترکیبی از ارزیابی و مداخله در چارچوب یک مدل پیشگیری چندسطحی است (۶). در سطح اول پاسخ به مداخله آموزش هسته‌ای ارائه می‌شود؛ به این منظور همه دانش‌آموزانی که در مسیر شکست در آموزش عمومی قرار دارند، غربالگری می‌شوند؛ در مداخله سطح دو در قالب گروه‌های کوچک کمک فوری و باکیفیت‌تری فراهم می‌آید تا فرصتی برای گریز از راه منتهی به شکست مهیا شود. در نهایت در صورت شکست وارد مداخله سطح سوم می‌شوند که مداخله فشرده و انفرادی است (۷). پیشرفت دانش آموز در هر مرحله به طور دقیق نظارت می‌شود تا نیازهای آموزشی و مداخله‌ای بررسی شود و در آموزش عمومی یا آموزش ویژه به کار رود (۸).

پژوهشکده علوم آموزشی^۴ ایالات متحده آمریکا با ادعای اثربخشی برنامه پاسخ به مداخله در بهبود عملکرد محاسباتی دانش آموزان به تدوین برنامه آموزش ریاضی پرداخت (۹). هانلی روش پاسخ به مداخله را برای دانش آموزان با مشکلات یادگیری مؤثر دانست (۱۰). ری و همکاران برنامه آموزش ریاضی را در این چارچوب برای مشکلات خفیف و نیز شدید یادگیری ریاضی مؤثر بیان کردند (۱۱).

همچنین موفقیت پاسخ به مداخله در پژوهش سود و جیتندرا در پیش‌دبستان (۱۲)، پژوهش‌های بریانت و همکاران در پایه اول (۱۳، ۱۴)، پژوهش بریانت و همکاران در پایه‌های اول و دوم (۱۵)، پژوهش جیتندرا و همکاران (۱۶) و پژوهش سوانسون و همکاران (۱۷) در پایه سوم و پژوهش فاجس و همکاران (۱۸) و کاجامیس و همکاران (۱۹) در پایه چهارم به تأیید رسید.

امین‌آبادی و همکاران اثربخشی برنامه مبتنی بر روش پاسخ به مداخله را در بهبود مشکلات املانویسی و پیشگیری از اختلال املانویسی دانش آموزان با مشکل املانویسی پذیرفتنی دانستند (۲۰). در پژوهشی نیز زراعتی ایده‌لو و همکاران اثربخشی سطح سوم پاسخ به مداخله را با مداخله توان‌مندسازی شناختی^۵ مقایسه کردند که هر دو به یک اندازه در بهبود عملکرد ریاضی دانش آموزان مؤثر بود (۲۱). از آنجاکه پاسخ به مداخله به‌ویژه در سطح سوم یک برنامه پیشرفت فردی است و با طرح‌های تک‌آزمودنی تناسب بیشتری دارد، همچنین اغلب پژوهش‌ها در قالب طرح‌های تک‌آزمودنی انجام شده است (۲۲)، اشکال وارد بر پژوهش زراعتی ایده‌لو و همکاران استفاده از طرحی گروهی در سطح سوم پاسخ به مداخله بود.

به‌طور کلی، در ایران برای آموزش و درمان اختلال ریاضی از روش تشخیص اختلال ریاضی براساس چند ملاک نرمال بودن هوش، عملکرد تحصیلی (کم بودن نمرات)، نظر معلم و نظر والدین استفاده می‌شود. این روش به منظور تشخیص اختلال ریاضی دارای ضعف‌های عمده است: احتمال دارد کودک تشخیص داده به‌عنوان کودک با اختلال ریاضی، درحقیقت دارای اختلال نباشد و این تشخیص اشتباه به دلیل معرفی‌های سطحی معلمان و مربیان است که از مصاحبه‌های کوتاه‌مدت غیرقابل اتکا نشت می‌گیرد؛ از طرفی دادن عناوینی مثل اختلال ریاضی به دانش آموزان برای بعضی از معلمان و مربیان به‌صورت نادرستی شیوع پیدا کرده است و با فرستاده شدن دانش آموز به مراکز اختلال یادگیری و متأسفانه گاهی اعتماد به تشخیص معلم گروه وسیعی از دانش آموزان با این تشخیص نابجا از سایرین جدا می‌شوند (۲۳). به‌عبارتی مسئله اصلی پژوهش، کاهش برچسب‌های اختلال ریاضی در دانش آموزان است. با در نظر گرفتن مشکلات ناشی از فراوانی مشکلات تحصیلی، پیامدهای بیش تشخیص و تشخیص نادرست اختلال ریاضی، پژوهش حاضر با هدف تدوین برنامه مبتنی بر الگوی پاسخ به مداخله و ارزیابی اثربخشی آن بر بهبود مهارت حل مسئله ریاضی در دانش آموزان با تشخیص اختلال ریاضی انجام پذیرفت.

۲ روش بررسی

به دلیل طبیعت روش پاسخ به مداخله به‌عنوان برنامه پیشرفت فردی، در این پژوهش طرح تک‌آزمودنی به کار رفت. در مرحله نخست (سطح دوم) از طرح‌های تک‌آزمودنی^۶ از نوع AB و در سطح سوم پاسخ به مداخله از نوع تک‌آزمودنی چند خط پایه‌ای^۷ استفاده شد. جامعه

5. Cognitive rehabilitation

6. Single-subject

7. Multiple baseline

1. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)

2. Discrepancy model

3. Response to intervention model

4. Institute of education sciences (IES)

پژوهش را تمامی دانش‌آموزان پایه چهارم با تشخیص اختلال یادگیری ریاضی شهر سهند در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ تشکیل دادند. روش کار به این شکل بود که یکی از مراکز اختلال یادگیری به روش تصادفی انتخاب شد و از آن مرکز هشت دانش‌آموز به مداخله سطح دوم وارد شدند. در ادامه از میان آن‌ها سه دانش‌آموز که پاسخ کافی به مداخله ندادند، به سطح سوم مداخله راه یافتند. فاصله‌های زمانی بین مراحل داده‌های خط پایه، مداخله و نگهداری هفت روز بود. ملاک پاسخ مطلوب به مداخله، کسب میانگین ۶۰ درصد در سه آزمون مرحله نگهداری بود و در غیر این صورت آزمودنی به سطح سوم مداخله هدایت شد. تشخیص اختلال ریاضی توسط کارشناسان مرکز اختلال یادگیری بر مبنای بهنجار بودن در آزمون هوش و کسلر کودکان (نسخه چهارم) و گزارش معلم (بر اساس نمرات ریاضی در آزمون‌های ماهانه)

بود. نمرات هوشبهر آزمودنی‌ها در جدول ۱ گزارش شده است. معیارهای ورود شرکت‌کنندگان به پژوهش شامل داشتن سلامت جسمی بر اساس شناسنامه سلامت، رضایت آگاهانه دانش‌آموز و والدین برای شرکت در پژوهش، تحت آموزش نبودن با استفاده از برنامه‌های آموزشی پیشرفت تحصیلی دیگر و جنسیت پسر بود. محاسبه داده‌ها به روش تحلیل دیداری^۱ صورت گرفت و درصد داده‌های غیرهمپوش گزارش شد. همچنین میانگین نمرات مرحله نگهداری به عنوان ملاک پاسخ دانش‌آموز به مداخله محسوب شد.

$$۱۰۰ \times \frac{\text{داده‌های غیرهمپوش}}{\text{داده‌های مداخله}} = \text{درصد داده‌های غیرهمپوش}$$

جدول ۱. ویژگی‌های تحولی و جمعیت‌شناختی آزمودنی‌ها

آزمودنی	هوشبهر بر اساس آزمون هوش و کسلر کودکان (نسخه چهارم) توسط کارشناس مرکز اختلال یادگیری	تکرار پایه	تحصیلات پدر	تحصیلات مادر	اختلال همبود با اختلال یادگیری
۱	۹۳	-	دیپلم	دیپلم	---
۲	۹۵	-	سیکل	دیپلم	کمبود توجه
۳	۹۷	-	لیسانس	لیسانس	---
۴	۸۵	دارد	دیپلم	دیپلم	کمبود توجه
۵	۹۳	-	لیسانس	لیسانس	---
۶	۸۹	-	فوق‌دیپلم	دیپلم	کمبود توجه
۷	۸۷	-	دیپلم	فوق‌دیپلم	کمبود توجه
۸	۱۰۰	-	لیسانس	لیسانس	لکنت زبان بر اساس تشخیص گفتاردرمانگر

در این پژوهش ابزارها و مداخله زیر به کار رفت.
- آزمون حل مسئله: آزمون حل مسئله توسط ایمانی و همکاران در سال ۱۳۹۵ در هجده سؤال طراحی شد؛ به طوری که هر سؤال دارای یک نمره (حداقل نمره صفر و حداکثر هجده) است. روایی محتوایی آن توسط پنج نفر از معلمان دوره ابتدایی و دو نفر از متخصصان حوزه اختلال یادگیری به تأیید رسید (۲۴). ضریب پایایی آزمون حل مسئله نیز به روش بازآزمایی ۰/۸۹ گزارش شد (۲۴).

- چک‌لیست نظارت بر فرایند مداخله^۲: چک‌لیستی است که بر اساس منابع مرتبط ترجمه شد و در حین اجرای سطوح مختلف از ابتدا تا انتهای پژوهش در هر سطح به طور جداگانه تکمیل شد و جمع‌آوری اطلاعاتی از پیشرفت صورت گرفت.

در جدول ۲ محتوای جلسات مداخله سطوح دو و سه ارائه شده است. به منظور اعتباریابی برنامه مداخله‌ای، در بررسی روایی صوری، سه نفر از معلمان با سابقه پایه چهارم (بیشتر از پنج سال سابقه تدریس در این پایه) که توسط اداره آموزش و پرورش به عنوان معلمان برتر معرفی شدند و دو نفر از اساتید دانشگاه صاحب‌نظر در ارتباط با مرتبط بودن هر جلسه آموزشی و کل جلسه‌های آموزشی با محتوای هدف، از صفر تا ۱۰ نمره دادند. اگر نمره هر جلسه ۵ یا کمتر بود، در جلسه آموزشی

تجدید نظر شد. جامعیت (آیا همه عناصر لازم را دارد) و مانعیت (آیا بدون عناصر اضافی است) برنامه مداخله‌ای از ۱ تا ۱۰ نمره دهی شد. برای روایی تجربی، میزان تغییرات نمرات حل مسئله ریاضی قبل و بعد از مداخله ملاحظه شد. به منظور تبدیل قضاوت کیفی متخصصان (سه معلم و دو استاد دانشگاه مذکور) به کمیت درباره روایی بسته آموزشی، روش لاوشه^۳ به کار رفت که به ضریب روایی محتوایی^۴ نیز معروف است (۲۵). بدین منظور از داوران خواسته شد تا مراحل و محتوای برنامه طراحی شده را درجه‌بندی کنند.

$$CVR = \frac{n_e - \frac{N}{2}}{\frac{N}{2}}$$

در تمامی جلسه‌های طراحی شده، حدود ده دقیقه مرور جلسه قبل صورت گرفت و سپس مهارت در نظر گرفته شده برای آن جلسه تدریس و تمرین شد. علاوه بر این تمامی جلسه‌ها دارای تمرین‌هایی برای تکرار و مرور بیشتر در منزل بود که پژوهشگران آن‌ها را از پیش طراحی و چاپ کردند و در قالب کتاب کار مختص حل مسئله ریاضی به هر شرکت‌کننده ارائه شد. برای دانش‌آموزان پاداش‌هایی برای بهبود عملکرد در نظر گرفته شد. پاداش‌ها انتخابی بود و هر دانش‌آموز اختیار

3. Lawshe

4. Content validity ratio (CVR)

1. Visual inspection

2. Intervention Process Monitoring Checklist

داشت از میان گزینه‌های ارائه‌شده (خرید کتاب مورد علاقه، انجام تفریح مورد علاقه) یکی را انتخاب کند.

جدول ۲. محتوای جلسات مداخله سطوح دو و سه

جلسه	سطح دوم مداخله (گروهی)		سطح سوم مداخله (انفرادی)	
	هدف	تمرینات	هدف	تمرینات
اول	تمرینات شمارش متوالی و یافتن الگوی شمارش	برگه‌های صریح‌آموزی، چرتکه، مکعب‌های یکی، ده‌تایی و صدتایی، پول	الحاق دسته‌ها، درست‌کردن، دسته‌های مساوی، شمردن، شمردن وارونه	برگه‌های صریح‌آموزی، تپله، مهره در رنگ‌های مختلف
دوم	تمرین مفهوم اعداد سه، چهار و پنج‌رقمی	برگه‌های صریح‌آموزی، کاغذ شطرنجی، مکعب‌های کوئینز	مفهوم خط عددی	برگه‌های صریح‌آموزی، نخ و مهره
سوم	تمرین ارزش مکانی و مقایسه	برگه‌های صریح‌آموزی، چرتکه عددنویس	تمرین مفهوم اعداد سه، چهار و پنج‌رقمی و جهت‌یابی	برگه‌های صریح‌آموزی، مکعب‌های کوئینز
چهارم	علامت + و عملیات آن	کاغذ شطرنجی، چرتکه	تمیز اعداد به‌روش دیداری	برگه‌های صریح‌آموزی، چرتکه عددنویس
پنجم	علامت - و عملیات آن	کاغذ شطرنجی، چرتکه	تمرین ارزش مکانی و مقایسه	کاغذ شطرنجی، اسکناس و چرتکه
ششم	مفهوم شکل گسترش‌یافته اعداد پنج‌رقمی	کاغذ شطرنجی، اسکناس پول	علامت + و عملیات آن	کاغذ شطرنجی، برگه‌های صریح‌آموزی
هفتم	کسرهای معادل	برگه‌های صریح‌آموزی، قطعات پازل	علامت - و عملیات آن	کاغذ شطرنجی، برگه‌های صریح‌آموزی
هشتم	کسرها روی خط عددی	برگه‌های صریح‌آموزی، قطعات پازل	کسرهای معادل و مقایسه کسرها	برگه‌های صریح‌آموزی، قطعات پازل
نهم	حل مسائل یک‌مرحله‌ای	برگه‌های صریح‌آموزی	حل مسائل یک‌مرحله‌ای	برگه‌های صریح‌آموزی
دهم	حل مسائل دو‌مرحله‌ای	برگه‌های صریح‌آموزی	حل مسائل یک‌مرحله‌ای	برگه‌های صریح‌آموزی
یازدهم	یافتن کلمات کلیدی در مسائل جمع	برگه‌های صریح‌آموزی	یافتن کلمات کلیدی در مسائل جمع	برگه‌های صریح‌آموزی
دوازدهم	یافتن کلمات کلیدی در مسائل تفریق	برگه‌های صریح‌آموزی	یافتن کلمات کلیدی در مسائل تفریق	برگه‌های صریح‌آموزی

جدول ۳. خلاصه مراحل و شیوه اجرای پژوهش

سطح‌های مداخله	تعداد جلسات	طول هر جلسه	مکان مداخله	مداخله‌کننده	تعداد شرکت‌کننده
مداخله سطح دو (گروه‌های کوچک)	دوازده جلسه	۳۵ دقیقه	کلاس مرجع در مدرسه دانش‌آموز	معلم پایه چهارم	دو گروه چهارنفره
مداخله سطح سه (فشرده و انفرادی)	دوازده جلسه	۵۰ دقیقه	کلاس مرجع در مدرسه دانش‌آموز	معلم پایه چهارم	انفرادی

قرار گرفت. در پایان عدد ۱ به‌دست آمد که دلالت بر روایی بسیار زیاد برنامه داشت. برای روایی تجربی، میزان تغییرات در نمرات نشان‌دهنده روایی تجربی رضایت‌بخش برنامه آموزشی بود.

نمودار ۱ تا ۸ نتایج حاصل از آزمون حل مسئله آزمودنی‌هایی را که در سطح دوم پاسخ به مداخله حضور داشتند، نشان می‌دهد. باتوجه به نمودارهای ۱ تا ۸، درصد داده‌های همپوش آزمون حل مسئله برای آزمودنی‌های اول تا هشتم به‌ترتیب ۱۰۰ درصد، ۸۳ درصد، ۸۳ درصد، ۵۰ درصد، ۸۳ درصد، ۸۳ درصد، ۱۰۰ درصد و ۸۳ درصد بود.

در جدول ۴ میانگین نمرات خط پایه، مداخله و نگهداری آزمودنی‌ها آمده است. در آزمودنی ۱، میانگین نمرات از $5 \pm 0/81$ در خط پایه به

در این پژوهش برای تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی و محاسبه درصد داده‌های غیرهمپوش استفاده شد.

۳ یافته‌ها

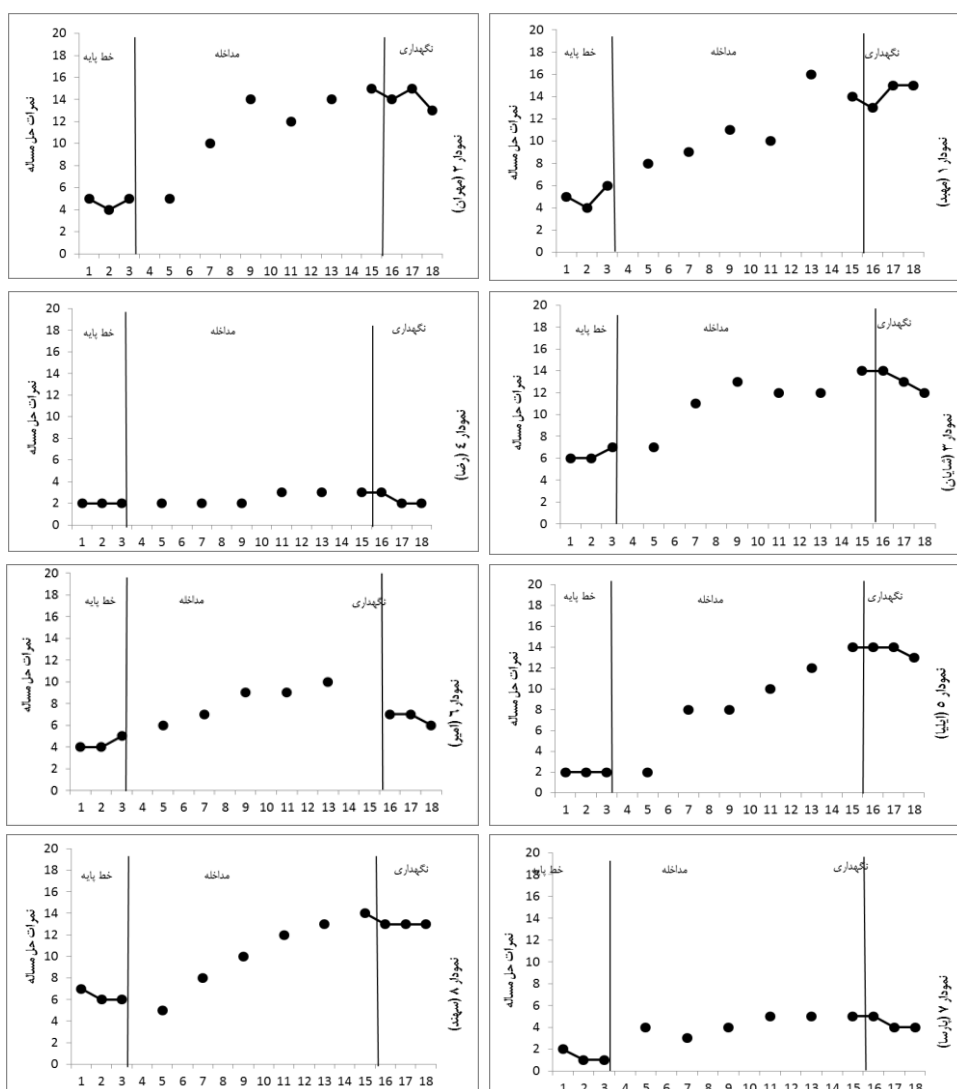
در مرحله اول روایی‌یابی، پنج ارزیاب که ذکر آن‌ها در قسمت روش بررسی رفت، برای بررسی روایی صوری برنامه به مرتب‌بودن جلسات نمره دادند. میانگین نمرات آن‌ها $8/24 \pm 0/61$ محاسبه شد که نشان‌دهنده رضایت‌بخش بودن روایی صوری بود؛ در ضمن بررسی روایی صوری، ارزیابان نظرات اصلاحی خود را درخصوص برنامه به‌صورت کتبی اعلام کردند. پس از اعمال نظرات آن‌ها، برنامه به‌طور مجدد به‌منظور بررسی روایی محتوایی به‌شکل کمی در اختیار داوران

۱۴/۶۶±۲/۸۰ در مرحله مداخله رسید. در مرحله نگهداری نیز میانگین ۱۴/۳۳±۰/۹۴ حفظ شد. این روند در آزمودنی ۲ از ۴/۶۶±۰/۴۷ در خط پایه به ۱۴±۳/۳۹ رسید و سپس در سطح ۱۴±۰/۸۱ ماندگار شد. میانگین نمرات آزمودنی ۳ در سه مرحله بیان شده به ترتیب ۶/۳۳±۰/۴۷، ۱۶±۲/۲۱ و ۱۳±۰/۸۱، در آزمودنی ۴ به ترتیب ۲±۰، ۴/۳۳±۰/۴۷ و در آزمودنی ۵ به ترتیب ۲±۰، ۱۳±۰/۷۸ و ۱۰/۶۶±۱/۵۰، ۳/۶۶±۰/۴۷ به ترتیب ۶ و در آزمودنی ۷ به ترتیب ۱/۳۳±۰/۴۷، ۹/۶۶±۰/۷۴ و ۴/۳۳±۰/۴۷ و در آزمودنی ۸ به ترتیب ۶/۳۳±۰/۴۷، ۱۴/۶۶±۳/۰۹ و ۱۳±۰/۴۷ محاسبه شد.

جدول ۴. میانگین نمرات آزمودنی‌ها در آزمون حل مسئله ریاضی در شرایط خط پایه، مداخله و نگهداری در سطح دوم مداخله

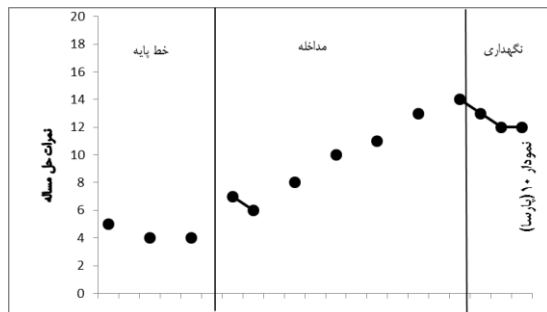
آزمودنی	خط پایه		مداخله		نگهداری	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
۱	۵	۰/۸۱	۱۴/۶۶	۲/۸۰	۱۴/۳۳*	۰/۹۴
۲	۴/۶۶	۰/۴۷	۱۴	۳/۳۹	۱۴*	۰/۸۱
۳	۶/۳۳	۰/۴۷	۱۶	۲/۲۱	۱۳*	۰/۸۱
۴	۲	۰	۳	۰/۵۰	۲/۳۳	۰/۴۷
۵	۲	۰	۱۳	۰/۷۸	۱۲/۳۳*	۰/۴۷
۶	۳/۶۶	۰/۴۷	۱۰/۶۶	۱/۵۰	۶/۶۶	۰/۴۷
۷	۱/۳۳	۰/۴۷	۹/۶۶	۰/۷۴	۴/۳۳	۰/۴۷
۸	۶/۳۳	۰/۴۷	۱۴/۶۶	۳/۰۹	۱۳*	۰/۴۷

* میانگین نمرات مرحله نگهداری که بیشتر از نمره ملاک بودند.

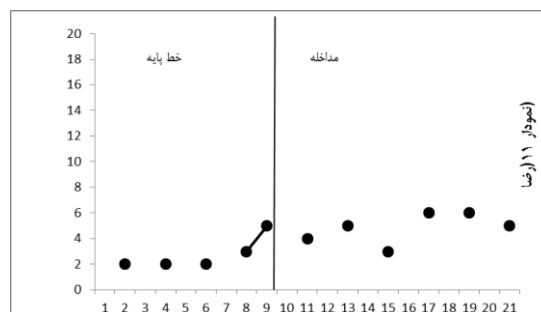
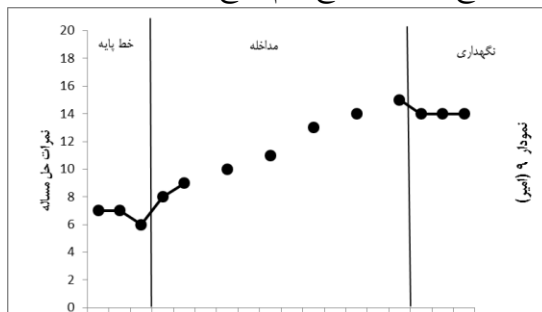
نمودارهای ۱ تا ۸. پاسخ آزمودنی‌ها به سطح دوم مداخله در آزمون حل مسئله ریاضی

حل مسئله ریاضی سه آزمودنی نشان می‌دهد. میانگین نمرات خط پایه آزمودنی ۶ از $6/66 \pm 0/47$ در خط پایه به $11/43 \pm 2/44$ رسید و در مرحله نگهداری در ۱۴ حفظ شد؛ براساس نمودار ۹، درصد داده‌های همپوش این آزمودنی، ۱۰۰ درصد محاسبه شد. در مرحله نگهداری نیز اثرات نتایج مداخله، پایدار بود (۱۰۰ درصد).

همچنانکه ذکر شد، میانگین نمرات در مرحله نگهداری ملاک خروج از مداخله بود. براساس میانگین نمرات در مرحله نگهداری، آزمودنی‌های ۱، ۲، ۳، ۵ و ۸ به دلیل کسب ۶۰ درصد نمرات از مداخله خارج شدند و آزمودنی‌های ۴، ۶ و ۷ نمرات ملاک را برای خروج از مداخله کسب نکردند و به سطح سوم مداخله وارد شدند.

نمودار ۹ تا ۱۱ نتایج حاصل از سطح سوم پاسخ به مداخله را در مهارت

نمودارهای ۹ تا ۱۱. پاسخ آزمودنی‌ها به سطح سوم مداخله در آزمون حل مسئله ریاضی

براساس یافته‌های پژوهش، برنامه تدوین شده از نظر سه معلم و دو استاد دانشگاه از اعتبار مناسبی برای کاربرد و آموزش برخوردار بود که می‌تواند ناشی از نیازسنجی مناسب دانش‌آموزان پیش از تدوین برنامه و انعطاف‌پذیری آن برای دانش‌آموزان باشد. پژوهش در قالب دو بخش انجام شد: ۱. سطح دوم پاسخ به مداخله؛ ۲. سطح سوم پاسخ به مداخله. نتایج پژوهش در سطح دو مشخص کرد، پنج دانش‌آموز بهبود در خورتوجه و باثباتی در مهارت حل مسئله نشان دادند. دو دانش‌آموز نیز باوجود اکتساب بیشتر از ۷۰ درصد در داده‌های غیرهمپوش که بیانگر اثربخشی بسیار زیاد است، به دلیل کسب نکردن نمره ملاک به سطح سوم مداخله وارد شدند. نتایج در ارتباط با اثربخشی الگوی پاسخ به مداخله با پژوهش‌های هانلی در ترکیب‌های حساب^۱ و حس عدد (۱۰)، ری و همکاران در واقعیت‌های ریاضی^۲ و دانش عددی^۳ (۱۱)، سود و جیتندرا در درک روابط عددی (۱۲)، بریانت و همکاران در مفاهیم و مهارت‌های اولیه (۱۳)، بریانت و همکاران در ترکیب‌های حساب و دانش عددی (۱۴)، بریانت و همکاران در ترکیب‌های حساب و دانش عددی (۱۵) مبنی بر اثربخشی برنامه پاسخ به مداخله در مهارت‌های پایه، همسوست. همچنین یافته‌ها با پژوهش فاجس و همکاران (۱۸) در افزایش فهم عدد و پژوهش کاجامیس و همکاران (۱۹) در افزایش حل مسئله ریاضی دانش‌آموزان پایه چهارم مطابقت

در نمودار ۱۰ نمرات حل مسئله آزمودنی ۷ نشان داده شده است. میانگین نمرات خط پایه آزمودنی ۷ از $6/66 \pm 0/47$ در خط پایه به $9/86 \pm 2/79$ رسید و در مرحله نگهداری $12/33 \pm 0/47$ بود. مقدار داده‌های غیرهمپوش در این آزمودنی ۱۰۰ درصد محاسبه شد. درصد داده‌های غیرهمپوش در مرحله نگهداری در هر دو آزمودنی ۱۰۰ درصد محاسبه شد و هر دو آزمودنی در مرحله نگهداری به ملاک ۶۰ درصد رسیدند. در آزمودنی ۴ (نمودار ۱۱) داده‌های غیرهمپوش ۳۳ درصد محاسبه شد که نشان‌دهنده اثربخش نبودن مداخله برای این آزمودنی بود. در این آزمودنی به دلیل فقدان اثربخشی، داده‌های مرحله نگهداری جمع‌آوری نشد.

۴ بحث

هدف پژوهش حاضر، تدوین برنامه مبتنی بر الگوی پاسخ به مداخله ارزیابی اثربخشی آن بر بهبود مهارت حل مسئله ریاضی در دانش‌آموزان با اختلال ریاضی بود. یافته‌های پژوهش نشان داد، به کارگیری مداخله‌های چندسطحی موسوم به «پاسخ به مداخله» در بهبود عملکرد حل مسئله ریاضی دانش‌آموزان با اختلال ریاضی مؤثر است و آسیب‌های ناشی از بیش‌تشخیصی مدل تفاوت هوشیهر-پیشرفت را می‌توان با مداخله‌های مبتنی بر شواهد در چارچوب الگوی پاسخ به مداخله کاهش داد.

3. Numerical knowledge

1. Arithmetic combination

2. Arithmetical facts

دارد. علاوه بر این، نتایج پژوهش حاضر با پژوهش بریانت و همکاران همسوست که این پژوهش تأکید داشت مداخله سطح دو برگرفته از اجرای اصلی برنامه درسی، در پیشرفت ریاضی دانش آموزان مؤثر است (۱۳). اثربخشی روش معلم محور و غیراکتشافی پژوهش در راستای مطالعه سوانسون و همکاران است که تأکید می کنند آموزش نظام دار و صریح، اثرات قوی تر مداخله ای را برای دانش آموزان با مشکلات یادگیری ریاضی دارد (۱۷). استفاده از روش صریح آموزی می تواند نیازهای آموزشی حیطه ریاضی را برای این دانش آموزان برآورده کند؛ چنان که در هفت آزمودنی این پژوهش موفق عمل کرد.

آزمودنی های ۴، ۶ و ۷ به دلیل پاسخ ندادن به مداخله سطح دوم به سطح بعدی وارد شدند و به این ترتیب در هر دو مداخله حضور داشتند. مداخله در سطح سوم در دو بُعد رویکرد آموزشی و محتوا بسیار مشابه با مداخله سطح دوم بود. این مداخله فشرده تر از مداخله قبلی بود؛ به این صورت که آموزش در گروه های کوچک به آموزش انفرادی تغییر پیدا کرد و زمان مداخله نیز پانزده دقیقه افزایش یافت. مداخله سطح سوم با فراهم آوردن سطح بهتری از تعامل باعث بازخورد اصلاحی بیشتر و کاربست بیشتر زبان در آموزش شد. این دانش آموزان به دلیل نبود همسالان با اعتماد بیشتری به سؤالات پاسخ دادند. همچنین آموزش انفرادی، پرسیدن سؤالات در حوزه های مختلف را از سوی دانش آموزان تسهیل کرد. به علاوه افزایش زمان مداخله فرصت بیشتری برای تمرین مهارت ها، مفاهیم و مرور مطالب فراهم آورد. از این نظر پژوهش حاضر با مطالعات جیتندرا و همکاران (۱۶) و فاجس و همکاران (۲۶) همسوست. آن ها تمرین مکرر و مرور تجمعی را دو ویژگی تأثیرگذار برای آموزش دانش آموزان با مشکلات شدید ریاضی دانستند. آزمودنی ۴ در مداخلات عملکرد مناسبی نداشت و با وجود اجرای مداخله های سطوح دو و سه به عنوان دانش آموز با اختلال ریاضی شناسایی شد. پاسخ مطلوب هفت آزمودنی دیگر، نشان دهنده عملکرد موفق پاسخ به مداخله بود؛ چنانکه این هفت آزمودنی پیش تر با تکیه صرف بر الگوی تفاوت تشخیص اختلال ریاضی گرفتند. در اینجا نقش پاسخ به مداخله به عنوان صافی مقدماتی برجسته می شود.

این پژوهش محدودیت هایی به همراه داشت. نخستین محدودیت وجود نداشتن فرم های همتای کافی برای آزمون حل مسئله ریاضی بود. پاسخ به مداخله نیازمند ابزارهای پویا و کوتاهی است که بتواند در مراحل مختلف به تناسب سطوح آموزش استفاده شود. وجود فرم های همتا از آزمون ها می تواند از یادگیری و خوگیری دانش آموزان جلوگیری کند و تأثیرات موضوعات مذکور را به حداقل رساند؛ بنابراین در پژوهش های آینده باید تهیه فرم های همتا با سطح دشواری یکسان لحاظ شود. محدودیت دوم مربوط به کم بودن حجم نمونه بود. این امر تعمیم نتایج را به دیگر دانش آموزان با مشکل ریاضی دشوار می کند. پژوهش های آینده باید با اندازه های نمونه بزرگتری انجام شوند تا جمع بندی بهتری از تأثیرات متغیرهای مهمی مانند اندازه گروه، زمان و غیره به دست آید. آخرین محدودیت پژوهش را می توان دسترسی نداشتن به آزمودنی های همگن به لحاظ اختلال همبود بیان کرد؛ چنانکه عملکرد ضعیف آزمودنی های با اختلال همبود در سطح دوم ممکن است متأثر از اختلال شدیدتر آن ها باشد. توصیه می شود در

پژوهش ها تا حد امکان به تجانس آزمودنی ها توجه بیشتری شود. در پایان پیشنهاد می شود، حوزه های دیگر ریاضی نیز مدنظر پژوهشگران قرار گیرد.

۵ نتیجه گیری

براساس یافته های پژوهش حاضر، الگوی پاسخ به مداخله موجب بهبود مهارت حل مسئله ریاضی دانش آموزان با تشخیص اختلال ریاضی می شود؛ علاوه بر این پاسخ به مداخله در حوزه شناسایی اختلال ریاضی از تشخیص های غیرضروری جلوگیری می کند؛ به این ترتیب وجود برنامه ای مکمل و آموزش مبتنی بر شواهد می تواند مانع از تشخیص های غیرضروری شود؛ این عامل از سرگردانی خانواده های دانش آموزان با مشکلات خفیف تر، جلوگیری می کند و باعث می شود امکانات بیشتری برای افراد با مشکلات شدیدتر باقی بماند و توزیع مناسب و متعادل از خدمات آموزشی شکل گیرد.

۶ تشکر و قدردانی

بدین وسیله از مسئولان اداره آموزش و پرورش که هماهنگی لازم را انجام دادند و همچنین کادر اداری و مربیان مدارس و افراد نمونه که در اجرای طرح کمک کردند، تشکر و قدردانی می شود.

۷ بیانیه

تأییدیه اخلاقی و رضایت نامه از شرکت کنندگان

اخذ رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش از والدین آزمودنی ها صورت گرفت. برای آزمودنی ها نیز با ارائه توضیحاتی روند کار شرح داده شد و رضایت هر کدام از آن ها گرفته شد. کسب هر دو رضایت مذکور توسط یکی از کارکنان مدرسه انجام پذیرفت که دارای رابطه نزدیکی با آزمودنی ها بود. در روند اجرای مداخله نیز امتناع آزمودنی از ادامه، در هر زمانی مقدور بود.

رضایت برای انتشار

این امر غیرقابل اجرا است.

دردسترس بودن داده ها و مواد

اطلاعات خام پژوهش در فضایی ابری ذخیره شد که برای تمامی نویسندگان دردسترس است.

تراجح منافع

نویسندگان اعلام می کنند که هیچ گونه تضاد منافی ندارند.

منابع مالی

این پژوهش تحت حمایت هیچ نهاد یا سازمانی نبود و تمامی مخارج را نویسنده اول مقاله بر عهده داشت.

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول عهده دار گردآوری پیشینه پژوهش بود و نظارت مستقیم بر اجرای پژوهش را انجام داد. نویسنده مسئول، کار ایده پردازی و روشن شدن چارچوب نظری پژوهش را بر عهده داشت. نویسنده سوم طرح پژوهش را پیشنهاد داد و داده های خام را تفسیر کرد. نویسنده چهارم در کار ویرایش نسخه دست نوشته همکار اصلی بود. همه نویسندگان نسخه دست نوشته نهایی را خواندند و تأیید کردند.

References

1. Flanagan DP, Alfonso VC. Essentials of specific learning disability identification. Hoboken, NJ: John Wiley Sons; 2011.
2. American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders. 5th edition. American Psychiatric Association; 2013.
3. Chodura S, Kuhn JT, Holling H. Interventions for children with mathematical difficulties: a meta-analysis. *Zeitschrift für Psychologie*. 2015;223(2):129–44. <https://doi.org/10.1027/2151-2604/a000211>
4. Tannock R. Specific learning disabilities in DSM-5: are the changes for better or worse. *The Int J Res Learn Disabil*. 2013;1(2):2–30.
5. Obiakor FE, Bakken JP, Rotatori AF. Current issues and trends in special education: identification, assessment and instruction. Emerald Group Publishing Limited; 2010. [https://doi.org/10.1108/S0270-4013\(2010\)19](https://doi.org/10.1108/S0270-4013(2010)19)
6. Burns MK, Jimerson SR, VanDerHeyden AM, Deno SL. Toward a unified response-to-intervention model: multi-tiered. In: Jimerson SR, Burns MK, VanDerHeyden AM; editors. *Handbook of response to intervention*. Boston, MA: Springer; 2007. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-7568-3_41
7. O'Connor EA, Yasik AE. Using information from the reading recovery program within a response-to-intervention framework. *NASP Communique*. 2015;43(5):32–6.
8. Jenkins JR, Johnson E. Universal screening for reading problems: why and how should we do this [Internet]. 2008. <http://www.rtinetwork.org/essential/assessment/screening/readingproblems>
9. Gersten R, Beckmann S, Clarke B, Foegen A, Marsh L, Star JR, et al. Assisting students struggling with mathematics: response to intervention (RtI) for elementary and middle schools (NCEE 2009-4060). Washington, DC: National Center for Education Evaluation and Regional Assistance, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education; 2009.
10. Hanley TV. Commentary on early identification and interventions for students with mathematical difficulties: make sense—do the math. *J Learn Disabil*. 2005;38(4):346–9. <https://doi.org/10.1177/00222194050380041101>
11. Re AM, Pedron M, Tressoldi PE, Lucangeli D. Response to specific training for students with different levels of mathematical difficulties. *Except Child*. 2014;80(3):337–52. <https://doi.org/10.1177/0014402914522424>
12. Sood S, Jitendra AK. An exploratory study of a number sense program to develop kindergarten students' number proficiency. *J Learn Disabil*. 2013;46(4):328–46. <https://doi.org/10.1177/0022219411422380>
13. Bryant DP, Bryant BR, Roberts G, Vaughn S, Pfannenstiel KH, Porterfield J, et al. Early numeracy intervention program for first-grade students with mathematics difficulties. *Except Child*. 2011;78(1):7–23. <https://doi.org/10.1177/001440291107800101>
14. Bryant DP, Bryant BR, Gersten RM, Scammacca NN, Funk C, Winter A, et al. The effects of tier 2 intervention on the mathematics performance of first-grade students who are at risk for mathematics difficulties. *Learn Disabil Q*. 2008;31(2):47–63. <https://doi.org/10.2307/20528817>
15. Bryant DP, Bryant BR, Gersten R, Scammacca N, Chavez MM. Mathematics Intervention for first- and second-grade students with mathematics difficulties: the effects of tier 2 intervention delivered as booster lessons. *Remedial Spec Educ*. 2008;29(1):20–32. <https://doi.org/10.1177/0741932507309712>
16. Jitendra AK, Dupuis DN, Rodriguez MC, Zaslofsky AF, Slater S, Cozine-Corroy K, et al. A randomized controlled trial of the impact of schema-based instruction on mathematical outcomes for third-grade students with mathematics difficulties. *Elem Sch J*. 2013;114(2):252–76. <https://doi.org/10.1086/673199>
17. Swanson HL, Lussier C, Orosco M. Effects of cognitive strategy interventions and cognitive moderators on word problem solving in children at risk for problem solving difficulties. *Learning Disabilities Research & Practice*. 2013;28(4):170–83. <https://doi.org/10.1111/ldrp.12019>
18. Fuchs LS, Schumacher RF, Long J, Namkung J, Hamlett CL, Cirino PT, et al. Improving at-risk learners' understanding of fractions. *J Educ Psychol*. 2013;105(3):683–700. <https://doi.org/10.1037/a0032446>
19. Kajamies A, Vauras M, Kinnunen R. Instructing low-achievers in mathematical word problem solving. *Scandinavian Journal of Educational Research*. 2010;54(4):335–55. <https://doi.org/10.1080/00313831.2010.493341>
20. Amin Abadi Z, Alizadeh H, Saadipour E, Ebrahimi Ghavam S, Farrokhi NA. Development of response-to-intervention model-based program & evaluating its effectiveness on spelling improvement. *Psychology of Exceptional Individuals*. 2015;6(22):1–25. [Persian] https://jpe.atu.ac.ir/article_7109.html?lang=en
21. Zeraatee Idehloo R, Zargham Hajebi M, Kamkari K. Comparative study of the effect of the third level of response to intervention and cognitive rehabilitation on math performance of students with dyscalculia. *J Learn Disabil*. 2020;9(3):77–106. [Persian] http://jld.uma.ac.ir/article_922_en.html
22. Valenzuela VV, Gutierrez G, Lambros KM. Response to intervention: using single-case design to examine the impact of tier 2 mathematics interventions. *School Psychology Forum*. 2014;8(3):144–55.

23. Rezaei Azghandi S, Rezaie A, Mohammadyfar MA. Critiquing and reviewing mathematics disorder diagnostic tools and methods for diagnosing this disorder in Iran. *Journal of Educational Psychology Studies*. 2020;17(37):77–98. [Persian] https://jep.s.usb.ac.ir/article_5251.html?lang=en
24. Imani M, Alizadeh H, Kazemi F, Ghobari Bonab B. Developing direct instruction program and evaluation of its effectiveness on math problem solving skills in students with learning disorder. *Psychology of Exceptional Individuals*. 2017;6(24):1–29. [Persian] https://jpe.atu.ac.ir/article_7527_en.html
25. Shultz KS, Whitney DJ, Zickar MJ. *Measurement theory in action: Case studies and exercises*. Second edition. New York: Routledge; 2014.
26. Fuchs LS, Fuchs D, Craddock C, Hollenbeck KN, Hamlett CL, Schatschneider C. Effects of small-group tutoring with and without validated classroom instruction on at-risk students' math problem solving: Are two tiers of prevention better than one? *J Educ Psychol*. 2008;100(3):491–509. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.100.3.491>